

شۆرشى ھەستانە سەرپى: يان بۆ مرۆقەكان بە قىتى بەرپىدا دەروڭ

Kurdish

Kamal Soleimani

نگوگى واڭيانگا

پروفىسورى مومتازى ئىنگلىسى وئەدبىياتى بەراوردە لە زانكۆى
كاليفۆرنىيا، ئرواين. پروفىسورنگوگى ئەو چىرۆكەى بە زمانى زاكماكى خۆى
(كەكويى) نوسيوو و ھەر بۆخۆشى و ھەرگىراو ھەر زمانى ئىنگلىسى.
ئەو چىرۆكە تائىستاش بۆ زياتر لە ۲۵ زەمان و ھەرگىراو ھەرگىراو.

لە زەمانى زۆر زودا مرۆقىش وەك ھەمو دەعبايەكى چوارلاق لە سەر
چەنگان دەرويشت. مرۆق بەغارتەر بو لە كەرگەدن و كەرويشك و پلىنگىش.
دەست و لاقى مرۆق نزيكتر بون لە ھەمو ئەندامانىترى لەشى: سمت و شانى،
چۆك و ئانىشكەكانى، گويزىنگ و بازنەى دەستانى، پەنجەى دەست و
پىيانى، قامكى دەست و پى تا نىنۆكەكانى، يانى تەرازى يەك بون ھەمو
مەفسەلەكانى. لەو زەمانىدا فەرقى قامكى گەورەى دەست و پىيان لەگەل
ئەوانى دى كەم بو، لە قامكى گەورە تا ھى چوكەى دەست و پى ھەر وەك
يەك بون. لاق و بازو پىكيان دەگوت ئاموزاگان.

يارمەتى يەكترىيان دەدا لە گوازتنەو ھى لەش بۆھەركوئ كە ويستباى بچى.
بۆ بازار، بۆ دوكان، بۆچونە سەرچيا و دار، بۆ ھاتنەو ھە خوار، بۆھەر
كوئ كە داواى ھاتو چۆيان لىكرايا. تەننەت لە ناو ئاويشا يارو
يارو بون، بۆ جۆلانى لەش وەكو يەكخەم لەبەربون، بۆمەلە و بۆ شىرجەى
بن ئاو، لە تىكەلاويدا دىموكرات بون، بەدوور بون لە پاوانخووزى.
تەننەت بە بەرو بۆو قەرزى بەرھەمى ئەدامانىترىش رازى. ئى چەدەبى: با
دەنگ ھى دەم بى، بىستن ھى گوئ، بۆن بۆ لوت و دەبا بىنايش بۆچاو بى.

ھاودەنگى و ھاوئاھەنگى بەشىك لە ئەدامانى لەش، لە بەخىلىدا
ئەوانىترى كرد شىن و رەش. نەفرەت پەيدا بو لە دابەشىن، لە دانى
تواناى تايبەتى خۆيان، بە ئاموزايان. بەخىلى و ئىرەى بردن، كوئىرى
كردن كە ئەو دەست و پى بون بۆ ئىرە و ئەوئى دەبردن. دەستيان كرده
پلان دانان لە دژى ھەردوو جووتى دەست و پىيان.

زەمان پلانئىكى قەرزكرد لە مېشك، زو خستىەكايە ھەروەكو تيشك. سەرى
سورمابو بە راشكاوى لە ھىزى دەست و پى نەو ھەستاوى. بلىى كاميان بە
ھىزترى بەراستى، يان كاميان بەو ھىترىيان بو ھەستى؟ دو ئاموزا، قەت
نەھاتبۆ بىرىشان كە كاميان زۆرتەر پىكراو ھەر يان كى زۆرتى پىبراو ھە.
بەلام ئىستا لە دەم دەنگيان و ھەرگرت، دەيەكترىيان راخورى ھەرايان دە-

کرد: که له کۆی ئەندامانی دیکەش، کامەیان زۆرتەر گرینگە بۆلەش. ئینجا باسەکه گۆرا که کئی شوش و باریکه و ناسک. بازو دایه باری خۆه لکیشان: قامکه کانم لوسکه لهنه، باریک و جوان. گالته جاری دەست پیکرد دژی بئ: ته ماشاکه به و قامکه قوله خوولانه خۆه لده کیشی. قامیکی پیش به بئ سئ و دوو، ولامی وانیش حازربو: هۆی ئاموزا ره قه لکان، ئەی کا وره برسی و ده غله کان. که کات ئاوا بردرایه سەر، له یه کتریاندا تانه و ته شهر، هیزی هه ره وه ز له ناو چو، کاری به کۆمه ل بن بربو. ئینجا کیشه بوبه کیشهی ده سه لات. رویان کرده ئەندامانی تر که مه سه لته یک بکه ن به گور. "پئویسته بکه ن کئبه رکئ"، ئەوه زمان بلئ. هه مو گوتیان زور جوانه، که سه نه وه ستا دژی راکه ی زمانا. هیندیک پیشنیاریان کرد که زوره بانئ، بکرئ له بهینی ده ست و لاقئ ئینسانی. هیندیکئ تر گوتیان: شهره خه نجه ر، زوری بازو، شه ته ره نه چ ودامه و گه مه ی پرله سه یرو سه مه ر. به لام هه موی له دادو عه دالته به ده ر. هه ر یاریه ک که یه کیان توانیبایی، ئەه ویتریان قوری به سه ر. به یارمه تی وه گرتن له مئشک، دیسان زمان رییه کی دۆزیه وه بۆیان. هه ر یه که وه له ئەندامان، پیشنیاری کئبه رکئیه ک ده کا پئتان. "زورباشه"، لاق وده ست به جووت کوتیان.

بپاردرا که کئبه رکئ، له نئزیک چۆمئیکی له به تالایی ناوه ندی لیره واردا بکرئ. ئیستا که ئەندامانی له ش سه رقانن به مملانه ی ناوه کی، بۆبه رگری له هه ر جوړه مه ترسیه کی لاوه کی، هه ر ئەندامئیکی له ش، هه ریه که وه به پئی توانای خۆی، پاراستنی له شی گرتنه ئەستۆی: چاو ده یان روانیه نزیک و دور، تا ببین خه ته رئ، هه ر چه نده بئ له هه ر کوئ بئ، له هه رشته ی بئ، گوئ که وته هه ست بۆ هه رده نگئیک له نزیک بئ یان دوره ده ست؛ که پۆ کونه لوتی دامالی تا به تالی بکات بۆنی گشت خه ته ریک که نایبینی چاوی هه ستیار و نایبیسئ گوئی وشیار، زاریش ده بی که خه ته ر هات یه ک به خو هاوار بکات.

بۆ هه ر کوئ بابردی هه والئ کئبه رکئ، بۆ هه ر چوارگۆشه ی جه نگه ل، ئاوو هه واش بیستیان به کۆمه ل. چوارلاق به شپک بوون له ده سته ی یه که م، مۆلگه یان گرت بون جه م. گه لئیک له وان لمبۆز زلان، به چله داریکی سه وزی جوان، ده هاتن خۆیان ده نواند، که ئیمه لایه نگری ئاشتین. کۆمه لئیکی زور ره نگا وره نگ، پربو له شیر و جه گوار و پلینگ، له که رگه ده ن، له که متیارو زه ررافه، له گای شاخ دریژ و که لی کۆله، له مشکه کویره و جرجه مشک، له بزنه کیویئ و غه زال و له که رویشک قوله. ئینجا له خه لکی ئاوا یه کانی ناو ئاو، له ماسی وتیمساح و که لاو، ته نانه ت له وانیه که سه ریان به ده ره وه یه و له شیان هه ر له ناو ئاو. له دو پئیان: وشتر مرغ و مریشکی شاخدار، تاووس باله کانی راده ته کاندن گه شکه ی گرتبو به یه کجار، بالنده ده یان خویند له سه ر داران، زیر زیره ده ستیان کردبو به قه تاران، جالجالوکه هه ر ده جۆلان، کرم و هه زارپئ، له سه ر عه رزئ خۆیان ده خشاند، مارمئلکه ش وه ک بای ده خوشی، سه رمازه له ش به ماته ماته خۆی ده خشکاند، مه میمون و گوریلو شه میانزه خۆیان

هه لداويشت له و دار بؤو دار، تهنانهت گياو درهخت و دار، خهريكي نه ولا و نه ولا بون، جارجار كۆم بون، قيتش ده بونه وه جار جار. بؤده سپيكي كي به ركى ده م ده ستي كرد به گوراني:

نه وي ده يكيه ين بؤ شاديه

بؤخوشييه

بؤكامه راني

چونكه ئيمه يه كه سه رچا وه مان

له يه ك جيانيه سروشتمان

لاق و ده ست سوينديان خوارد، كه ئاكام هه ر چي ك بي ت رازي بن، له گه ف وه ره شه خؤب پاريزن، ده نگو ر نه بن، مان نه گرن، روترش نه بن، نه زيورو نه گرژ نه بن. له پيشدا ده ست، لاقيان بانگ كردنه مه يداني: په له دار يكي هاويشته عه رزري. دبو لاق هي راست يان هي چه پ يان پي كه وه، روي بني و بيهاوي نه وه. بؤيان هه بو لاقان، كه هه ركاتي دل يان بخوازي، تاسه ركه ون له كي به ركى، به كار بي ن قامة كانيان، به تهنيا يان پي كه وه هي هه ردوكيان. هه ولياندا كه په له دار پال نين و وه ري سو ري نين، زور زور ده خونوسان چه به تاك و چه به كؤمه ل بؤيان هه ل نه گيرا قؤله په ل، تهنيا توانيان جار و بار به نو كه شه ق ببزيون دار. وه ختيك په نجه نه ويان ديت، له لاقان كه وتنه هاوار، ده نغيان قه رز كرد له زار، فشقه ي پي كه نينيان ده گه يشته گو يي دؤست و نه غيار. ئينجا ده ست وه كؤ ره قيب، به خؤنواننديكي عه جيب، وه كو له كي به رك يي جوانيدا بن، نوانديان راستي و لوسي بازو، فيگوريان گرت به ئاره زو، هه ليان هاويشتن په له دار، له دورى جه نغه ل كه وتنه خوار، چه پله و ئافه ريني هه موان، هانيدا كؤمه لي ده ستان، كه بنوي نين زور هونه ران: ده ستيان كرد به بئاري وردكه خيز، ته شته برينجيان لي كرد ته ميز. داويان ده كردن به ده رزييه وه، دروستيان كردن غه رغه رؤكه ي بچكؤله بؤگوازتنه وه ي داروبار، يان ني زه بؤ هاويشتي جي گاي دور، شتيان وايان ده كرد كه په نجه ي پي يان به خه ونيش نه ده كرا بؤيان. لاق دانيشتبون له وي واقيان ورما بؤ له چالاكي و هونه روكارزاني ئامؤزاي شوش و باريكيان. چاويان بري بؤ هاوده نكي وه وه ره تريشكه ي چه پله لي دان و ده ست و بازوي ته ماشاچيان له گه ل ئي ئامؤزاكانيان. كه گه ليك ناره حه تي ده كردن. گه رچي هي نديك غه م بار و دل په شيو بون به لام ده ست هه لگر نه بون. قاميك گه وه ري لاق له سه ر لم جغزؤكه يان ده كيشان، سه رقال بون به پلان دانان بؤ بردنه وه كي به ركى.

نه و جار نؤره ي په نجه ي پي بو تا به ره قيب بلين وه ره مه يداني. گوتيان مه يداندياره كه مان زور ئاسانه: تهنيا با ده ست، له ش راگويزن له و سه ره بؤئه و سه ري مه يداني. خؤبه خؤ ده يگوت په نجه ي ده ستي خؤبه زلان: چه مه يداندياره كي قوره. به لام مه نزه ري كه شايه ني ديتن بو. له ش هه مو سه راوبن، ده ست كه وتبونه سه ر عه رزي، چاو هاتبونه ناو تؤزؤ خؤل، ئاسؤي ديتنيان كورت ونيزي ك، ناو لوت له تؤز له خؤل پره، پشمه پشم وتيره تيره، قاچ هه ردوكي له هه وا بو. ته ماشاچيان ده ستيان كرد به گالته و پي كه نين

وبه گۆرانى به زمانى كه كويى:

نيايو نيايو جو

ههكونه مهتاته

فوئاته نيايو

ههكونه مهتاته

توروكيى ئهنگانى

ئىستا كه سرنجى هموان كه وتۆته سهر دهست و بازوان. ئه و ئه ندامه
لهش كه تا چهند خولهك له مه وپيش، بى وينه بون له هونهر نواندن،
ئىستاله يهك ميتر ريگه برين داماون. ههر دوای يهك دو ههنگاوان، دهست
كرديان به ناله نال، بازو راده ژان، وهكو داران به باي شه مال، جار يك
بوولاي يهك بوولايه تاكو له شيان به ردايه وه. پاشى پشويهكى چكۆله ديسان
كه وتنه وه ههولى راگويستن. ئه و جار به باشتر خوراگرتن دهست ويستی
قامكان بلاوكا، به لام ته نيا قامكى گه وره توانى خوى ببزيوى. ويستيان
وهك فريره بسوريينه وه، به لام له ویش دهرنه چۆن چۆنكه به بى يارمهتى
پييان ئه و ههر ناكري. ئه و جار نۆبهى گالته و پيكنه نى قامكى پى بو.
دهنگيى زه ليان له قولاي گهرو وه رگرت تا تۆلهى پيكنه نينه جيغ جيغه كه
له په نجهى دهستان بكنه وه. كاتيک دهست ديتيان گالته يان پيده كرى، زور
تۆره بون، دهستيان كرد به په له قاژه بو گويستنه وهى لهش. به لام له نانى
ههنگاو دامن، له ماندويى فلبون، وهستان. پى، كه دهستيان ديتن وا
به فلى، شاگه شكه بون له سهركه وتن، ويستيان بنوين هونهرى وه رزيشكارانه،
چهند جار هه لپه رين وداپه رين ئازايانه، زورشيان خو هه لاويشت به لام
له شيان له كه وتن پاراست پياوانه و ته ماشاچيان بو هاوريكدن هه مو پييان
له عه رزى كوتان. بازو تۆره بون له وشه ره شه ققهى كه به دور بو له گيانى
وه رزيشكارى. له بيريان كرد بو كه ئه وان بو بون بو خويان پيشتر ئه و رى و
شوينه يان دامه زرانده.

به لام هه مو لايهك به ته ماشاچيانه وه ههستيان به شتيكى سهير كرد له بازو
دا: قامكى گه وره كه پيشتر له كاتى ههولى راگويستنى لهش خوى
كشان بووه، ههروا به دابراوى مابوو. ئه ندامانى ره قيب كه به ته مابون
گالته و گه پيان دهست پيكنه وه ههستيان كرد به شتيكى تازه، له
حاليكدا ده بو دابراوى قامكى گه وره ببا به هوى ناكارامه يى، ئىستا
ببوه به هوى هيزوتوانايى زورتر، ئه و فورم خوى له دهستاندان ببو به
هويى توانايى.

باس له سهر ئه وه كه كى ياربه كى بردۆته وه، پينج روژى ره به قى خياند،
ئه وهى ياربه كهى برده وه كييه؟ قامكه؟ دهسته يا خود پييه؟ بريار نه
گه ليك ئاسان بو، ئه وه ئيشى يه كيى، كۆمه ليك يان ئى هموان بو؟ ههركهس
به پيى تواناي ههولى دا له بو بردنه وه، كارى كهس نيه، دؤراو له
براوه جيا كردنه وه. پرسيارىكى فلهسفى كرا، سروشتى باسه كه گؤرا:
باشه ئه وه چيه ناوينراوه لهش؟ به چهند ئه ندام كراوه دابهش؟ هه موى
هاته سهر ئه م باوه ره كه بؤتوانايى و كارامه يى لهش، ئه وان هه مويان

لهشن، دهبی هه موش وهک یهک تیځوښن. به لام بو بهرگری کردن له دوپات بونه وهی شتی وا له داهاتودا، بو مهجال نه دان بو تیځه لگلانی بی بنه ما، هه مو نه دمان به تیځرای بیاریاندا: دهبی لهش به قیتی بروا، پی سه قامگیر بن له عهرزئ و دهست له هه وا. لهش دلشاد بو به و بریاره، به لام گوتی: تا سه ره تای هاتنه سه رزه ویمان له بیرنه کرئ، ده کرئ مندالانی به رمه مکئ، ریگه برؤن له سه ر چوارپی. لیبران که ئیش و کار دابه شکه ن، پی دهبی لهش به رن بوئیش، ئینجا دهبی دهست ئامراز هه لگرن، بینه مهیدانی، به ریوه به ن کاروباری ژیانئ. لاق و پی گرتیانه ئهستو راگوئیستی قورسای لهش، دهستان مهئموکران به کاروبار له گه ل ژینگه و فنه و فوتی هورنه ریی ته ردهست، بردنی خواردن بو دم، پی برابگه ن به دم و جه م. نه و جار زار، یان باشتین بلین ده دان، ده یجون و به گه رودا به ره و زگ ده یهاوینه خوار. زگیش هه لیده کوشی بوئاوکانالی که به لک له بیکه لک هه لداویرئ، به لک بو هه موکه لین وقوژبنی لهش ده نیرئ و بیکه لکیش به ره و ژیر هه لده دیرئ. که نه و ده چته ناو زیراویک و له ویرا له شیش یان هه لیده داته سه رزه وی یان ده شارپته وه له ژیر نه وی. خاک و خو ل ده و له مه ند ده کا و به هی زده کا گیا ومیوه که دهست دیسان لیان وه بکا و ژیانیش چرخه ی خو ی دریژه پی بدا.

ته نانه ت له سه ر نه و پییه سه رگه رمی و یاریش دابه ش کران: گورانی، قسه کردن و پیکه نین به دم دران. به سکیتهال و والیبال به ته وای به دهستان بران، توپی پی و هه لاتن له سه ر پیان تو مارکران. ته قسیمی کار ئاوا له شی کرد به بايو (bio) ماشینیکی پرکاری به توانا، له چهندی و له چوئیشدا بوبه یه که می هه مو گیان له به رانی دونیا.

به لام نه دمانی لهش هاتنه سه ر نه و باوه ره که نه و دامه زراوه نه بدیه به له به لایان دور نیه. سه ر که له بان جیی پیدراوه ویدچی بلئ که نه و مه زنتره له پی بو یه بانی پیبراهه، نه و ئاغیه نه وانیدی هه ر کو یله تی و خزمه تیان بو دانراوه. هه ر بو یه وه کو بریار دواپی، رایانگه یاند به تیځراییی: که باسی ده سه لات ده کرئ، له به یئئ سه ر و به رو دهست و پی هیچ فه رق و جیاوازیه ک نابئ. بو یه جه ختیان کرده وه له شادی و خه مدا یه کن، دم له بیرنه کا وه کو ده زگای راگه یاندن که باسی نه م و نه و ده کا، له به رابه ر لهش به پرسیاره به گشتی، خو دانی وی به ته نیا یه که، چ له سه ر و چ له ژیر ته نیا له شه.

ده ستیان کرد به گورانی:
به نده و کو یله مه نفوره
له له شی ئیمه به دوره
به نده و کو یله مه نفوره
له له شی ئیمه به دوره
به نده و خزمه تکاری یه کین
له بو یه کتر هه مو یه کین
به نده و خزمه تکاری یه کین
له بو یه کتر هه مو یه کین
زمان ده نگی یه کبونه و یه کسانی

من بۆتۆ تۆش بۆ من پشتیوانی
له شیکى ساغ پیکدینین
بۆ یه کتر دلین، خوینین
له شیکى ساغ پیکدینین
جوانی یه کبون ده سه لمینن
ئیمه هاوکارو هاوریینه
له شیکى ساغ ده کهین وینا
ده سلات له یه کبونایه
له شی ساغ، هیزه بروایه
ئه وه سرودی یه که تى له شه. له ش ئیستاش هه مورۆژئ ئه و سروده ده خوینئ،
به و جۆره گرنگی شۆرش هه ستانه سه رپئ ده سه لمینئ، جیاوازی مروف و باقی
گیان له به ران ده نوینئ.

سه ره رای ئه وه یکه گیانله به ره چوار لاقه کان هه موی ئه وانیه یان دیت هیچ
شۆرشیکیان نه کرد. گالتیه یان ده هات به گوتنی گۆرانئ. خواردنیان به
ته نیا ئه رکی ده م زانی. ئه وان پیکه یینه ری حیزبی خوگری (که نسرفاتیوی)
سروش بون. هه ر بۆیه خو یانگرت وه یچ خووخده ی خو یان نه گۆری.

مروقه کان کاتئ گیان یه کگرتوی له شیان سه رمه شقیانه، کاریان جوانه،
به لام کاتیک پیان وایه سه ر و له ش شه ریانه و له یه ک جیانه، ئه وکات
مروقیش وه ک ئامۆزاکانی خو ی حیوانه، له هه ستانه وه داده میئنئ و
شورشه که ی ده وه ستینئ.

Kamal Soleimani: Received his PhD at Columbia University in the City of New York in 2014. He specialized in Islamic history and Middle Eastern politics: Iran, Iraq, Turkey and Kurdish. He is currently working as a lecturer at CUNY, in New York. Soleimani recently published a book entitled *Islam and Competing Nationalisms in the Middle East*.